

presència

Número . Del 18 al 24 de novembre del 2005. Any XL. 0,20 €

VACA PIRINENCA

D'origen poc conegut, es concentra sobretot al Pirineu occidental català. Tradicionalment era de triple aptitud: carn, llet i treball

CA MÈ

Hi ha dades d'aquest gos mallorquí de mostra des del segle XIV; molt bo per a la cacera lenta i en terrenys espessos

UN PÒSTER DE REGAL. Amb el bestiar autòcton dels Països Catalans, il·lustrat per Toni Llobet.

Els altres catalans

BESTIAR NOSTRAT. Per què és tan apreciat l'ase català? Com és una cabra de Rasquera? Què és un ca de bestiar? Us acostem als animals autòctons del país, per conèixer el seu origen però també per parlar del seu present i futur. / 2 a 9

LLIBRETERS DE VELL / 14 • ALBERT LLOBERA / 18 • "TOR: TRETZE CASES I TRES MORTS", NOU LLIBRE / 26 • ON ANEM / 29

No arribes a final de mes?

HIPOTEQUES / COMPRAVENDA / REUNIFICACIÓ DE DEUTES / INVERSIÓ

truca'ns 902 01 04 01

Finanfácil

www.finanfacil.com

Bestiari nos

JORDI COMELLAS/Manresa

● Sabíeu que al Penedès hi havia hagut una raça de conills que va desaparèixer fa prop de cent anys? Sabíeu que al País Valencià hi ha una raça de gos que caçava rates a l'Albufera per afegir-les a la paella? Sabíeu que a la vall Ferrera hi queden els darrers exemplars de vaca pallaresa?

Aquestes races i moltes més formen part de la llarga llista de races domèstiques autòctones dels Països Catalans, un autèntic patrimoni genètic, cultural i etnològic.

Les races animals autòctones són aquelles que viuen dins d'un territori determinat i que tenen una identitat genètica i unes característiques morfològiques específiques molt marcades, que les diferencien molt clarament d'altres races o del seu tronc principal. Les races autòctones domèstiques seran les formades per aquell animals que conviuen amb l'home, que els utilitza per al seu aprofitament. Races domèstiques autòctones dels Països Catalans seran, doncs, aquelles races d'animals que morfològicament i genèticament només es produeixen en l'àmbit geogràfic dels països de parla catalana.

El cas més significatiu de les races autòctones, en aquests moments, si més no pel que fa al Principat, seria el cas de l'ase català, una espècie que fa alguns anys havia estat a punt de desaparèixer però d'un temps ençà se n'ha pogut augmentar la producció, i que s'ha convertit en tot un símbol de reivindicació catalanista enfront de l'espanyolisme que representa la imatge del brau.

Un tronc comú

Tots els animals d'una mateixa espècie parteixen d'un tronc co-

LES RACES

-ÈQUIDS:

Cavall mallorquí, cavall pirinenc, bretó cerdà, ase català, ase pirinenc i mul equí.

-BOVINS:

Vaca mallorquina, menorquina, pirinenca, llevantina, pallaresa, alberesa (fagina i negra) i bruna.

-OVINS:

Ovella blanca mallorquina, eivissenca, roja mallorquina, menorquina, cartera, segurenya, roja llevantina, ripollesa, aranesa (blanca i negra), xisqueta i cara-roja rossellonesa.

-CAPRINS:

Cabra mallorquina, pitiüsa, rasquera (blanca i clapada), blanca celtibèrica i pirinenca.

-PORCINS:

Porc negre mallorquí i porc xato murcià.

-GOSSOS:

Gos rater valencià, ca de bou, ca de bestiar, ca mè, ca rater mallorquí, ca eivissenc, ca de conills, gos d'atura català (de pèl llarg i de pèl curt) aranès i cerdà, mastí del Pirineu, Muntanya dels Pirineus, pastor dels Pirineus, i pastor dels Pirineus de cara pelada.

-CONILLS:

Conill d'Eivissa.

mú, que generalment havia estat un animal salvatge. «És com una mena d'enginyeria genètica—ens explica Jordi Sargatal, president de la Fundació Territori i Paisatge—, però amb una paciència increïble, perquè és un fenomen molt lent. Hem de tenir en compte per exemple, que del llop salvatge n'hem tret el gos llop, el *chihuahua* i el mastí dels Pirineus, per posar un exemple.»

Temps enllà, i d'una manera molt lenta, un animal es va domesticar en un lloc concret. L'home, en les seves guerres i en els seus viatges de conquesta i d'exploració, va traslladar aquell animal d'un indret a un altre i es va anar adaptant als diferents paratges, al seu clima, a les seves pastures, al seu hàbitat i es va constituir com una raça. El mateix animal en un altre entorn va esdevenir una altra raça, més grossa, per exemple, si les pastures d'aquell indret eren més grasses, més petita, si les pastures eren més seques, o amb el pèl més llarg o més curt, si el clima era fred o més aviat calorós.

A grans trets, el que caracteritza una raça és la peculiaritat que els fills siguin genèticament i morfològicament iguals als pares.

Desconeixement general

Si bé fa alguns anys vam descobrir l'ase català i coneixem el gos d'atura i el mastí dels Pirineus, hem de confessar que la majoria dels humans som uns autèntics analfabets pel que fa al coneixement de la major part de la fauna que ens hauria de ser més propera, de la fauna domèstica autòctona del nostre país. Un analfabetisme que xoca amb el fet que les multinacionals de la informació ens han fet gairebé entesos en les espècies més exòtiques dels llocs més allunyats del planeta

strat

RACES DOMÈSTIQUES AUTÒCTONES.

Als Països Catalans hi ha un total de 46 races de bestiar autòcton, de les quals més d'un 30 per cent estan en perill d'extinció i un altre 30 per cent tenen un cens reduït d'exemplars

L'ase català ha esdevingut un dels animals més emblemàtics i més simpàtics del nostre bestiar autòcton. /JORDI COMELLAS

com el desert del Serengeti, el pol Nord o la selva de l'Amazònia, de les quals coneixem la vida amb tots els pèls i senyals.

Ben segur que el descobriment d'aquest important patrimoni ha tingut alguna cosa a veure amb el fet que només el 40% de les races actuals gaudeixin de bona salut, mentre que més d'un 30% es troben en perill d'extinció i el 30% restant tenen un cens reduït d'exemplars; això converteix la seva situació en, com a mínim, crítica.

Al marge de les espècies de ploma, que deixarem per a una altra ocasió, en aquests moments, als Països Catalans hi ha un total de 46 races d'animals domèstics –mamífers– que es consideren autòctones. A excepció d'alguna raça de vaques i de cavalls, més de la meitat de les races catalanes es troben en una situació com a mínim crítica, si no en autèntic perill d'extinció, assegura Pere-Miquel Parés, autor del llibre *Catalans de pèl i ploma*, un autèntic inventari de totes les races catalanes existents i algunes de les desaparegudes, que està a punt d'aparèixer.

Importació de races

Al llarg dels anys, la majoria de les races autòctones que s'han utilitzat per explotar-ne la carn o la llet han estat amenaçades per l'aparició de races importades amb la intenció d'aconseguir una major producció, de llet o de carn. En un moment determinat, en

Pere-Miquel Parés / Veterinari, primer autor del llibre «Catalans de pèl i ploma»

«Les races són un patrimoni cultural»

JORDI COMELLAS

● — **Pere-Miquel Parés, veterinari, és el primer autor del llibre *Catalans de pèl i ploma*, que és previst que l'editorial Lynx publiqui cap a finals d'aquest any o a principis del 2006. Què destacaríeu d'aquest llibre?**

— «És un llibre redactat per quatre autors i té un caràcter pluridisciplinari pel que fa al treball professional dels seus autors i pel que fa a les seves orientacions en etnologia animal. Això li dóna una gran riquesa de contingut i un elevat grau de rigor, i també molta actualització i documentació. Per altra banda, una de les grans novetats és que tant s'hi tracten les races catalanes actuals com les extingides, i tant de pèl com de ploma. Penso que un recull així, merament com a catàleg, ja hauria justificat, per ell mateix, la publicació.»

— **És un llibre divulgatiu?**

— «Sí, d'alta divulgació. Diria, que pretén actualitzar moltes de les dades existents, presentar-ne de noves, i trencar força tòpics. Com el del gos d'atura, del qual en reconeixem al menys 3 tipus més, a més del típic de pèl llarg: el de pèl curt, el cerdà, i l'aranès; o del porc català, que molta gent confon amb l'antic porc blanc de Vic; o del cavall català, que no té res a veure amb aquests cavalls pesants del Pirineu i Prepirineu, que molta gent anomena perxerons.»

«CREC QUE ÉS UN ENORME ERROR CONSIDERAR LES RACES COM UN PATRIMONI PURAMENT GENÈTIC, QUAN TAMBÉ ÉS UN PATRIMONI ETNOLÒGIC I CULTURAL»

«ESTEM MOLT MALAMENT, EN TERMES CLÍNICS, DIRIA QUE LA SITUACIÓ PER A LA MAJORIA DE LES NOSTRES RACES ÉS MOLT CRÍTICA»

— **Quantes races hi surten?**

— «Els autors n'apleguem 42: 30 d'existents, de les quals 13 són d'aviram i 17 de mamífers; i 12 d'extingides, 8 són de mamífers i la resta, coloms. Precisament una altra gran novetat és que hi tractem amb força profunditat les 11 races catalanes autòctones de colom, de les quals 4 ja han desaparegut.»

— **I quines són les extingides?**

— «És un llistat ben trist! Les 8 races de pèl extingides són: la vaca marinera, la catalana, la de Sent Gironç i de l'aura, la cerdana, el porc català, el cavall català, la cabra catalana i el conill del Penedès. Surt molt l'epítet *català*, però és que s'havien d'anomenar totes les races, i per a algunes d'extingides no en coneixíem el nom, si és que en tenia, perquè el concepte de raça com a idea etnològica és recent. Els coloms extingits, per altra banda, són: el capibec, el nassut, el bordenc i el moscat d'ull.»

— **Quan calculeu que es van extingir aquestes races?**

— «Fins al primer terç del segle XX moltes d'aquestes races encara es trobaven, i en bon nombre, per tot el país. L'entrada, a partir dels anys vint, de races foranes millorants, la mecanització del món agrari, i la pèrdua d'alguns hàbits ramaders de consum, van provocar el declivi de moltes races. Diria, que la

Mancomunitat va saber mimar part de les races autòctones, i en va fomentar la millora. La desaparició de l'entitat tingué un fort ressò en la pèrdua de l'autoc-tonisme del món agrari català, i no ens n'hem recuperat.»

— **Com ho feu per assegurar que una raça s'ha extingit del tot?**

— «Per la manca d'exemplars representatius. El buidatge documental que els autors hem fet, amb més de 390 documents consultats, s'ofereix com a índex d'una vàlua important. En alguns casos hem hagut de fer un treball de camp per descriure o conèixer millor races de les que poc se'n sabia. És el cas de l'ovella aranesa, que fins fa poc ni el cens d'animals purs, no se'n coneixia, o del cavall cerdà, del qual també s'ofereixen per primer cop dades inèdites.»

— **Com es defineix una raça?**

— «Més enllà de com puguem definir el concepte de raça, cal veure-la com una eina; una eina que serveix a genetistes, etnòlegs, veterinaris, agrònoms, ramaders, per diferenciar un conjunt d'animals d'un altre, sobre la base d'una sèrie de característiques externes uniformes i heretables, i apreciables a simple vista. Una vegada es decideix que una població animal pot constituir una raça, s'ha d'establir el seu estàndard o patró. Basant-se en l'estàndard s'impedirà la reproducció dels

individus més allunyats del patró. D'aquesta manera, la raça cada vegada s'ajustarà més a l'estàndard establert i s'anirà fent més uniforme pel conjunt de caràcters que la defineixen. No s'hauria de considerar com a raça aquella població animal que no hagués estat definida per un estàndard, però hi ha un immobilisme administratiu important pel que fa a la redacció i l'aprovació dels estàndards de les nostres races.»

— **En quina situació heu trobat les disset races de pèl?**

— «Algunes, com ara les vaques pirinenca i bruna dels Pirineus, no estan globalment amenaçades, però d'altres, com l'alberesa i la pallaresa, ai las, estan en una situació realment crítica. I d'altres, com el gos d'atura de pèl curt i cerdà, i el Muntanya dels Pirineus, poden estar amenaçades, ben aviat, per la pèrdua de l'aptitud funcional.»

— **I què s'hauria de fer?**

— «El meu parer, com a veterinari, és que caldria accions enèrgiques i immediates, i més reals que d'aparador, de difusió, foment i millora. Una raça viva no ha de ser mai un animal d'aparador. Si cal creuar amb races afins, per evitar problemes de consanguinitat, doncs es fa, i se selecciona. Si l'alberesa està emparentada amb la mallorquina, la sarda o la corsa, per què no recórrer a reproductors d'aquestes races, en les fases inicials de recuperació?»

lloc de fer seleccions amb les nostres races per augmentar-ne la productivitat, que hauria estat el més lògic, és va considerar més fàcil importar animals d'altres països que ja havien estat seleccionats amb la mateixa intenció. És el que ha passat amb les vaques frisonas i amb altres races de vaques, d'ovelles i de porcs. Altres races equines o canines, per causes diverses, en un moment determinat, van deixat de ser utilitzades, sobretot perquè la seva funció específica va desaparèixer,

LES RACES DEL PAÍS S'HAN VIST AMENAÇADES AMB L'APARICIÓ DE RACES IMPORTADES AMB LA INTENCIÓ D'ACONSEGUIR UNA MAJOR PRODUCCIÓ DE LLET O DE CARN

com ara el guarà català o el gos de muntanya dels Pirineus, i van estar a punt de desaparèixer.

Tot això ha anat fent que les races del país hagin anat perdent terreny i hagin quedat desplaçades per les races foranes. Algunes han quedat reduïdes a efectius merament testimonials, o estan totalment barrejades amb altres races i, en alguns casos, fins i tot, han arribat a desaparèixer del tot, com són els casos del porc català, la vaca marinera i el conill del Penedès, entre d'altres. També es

dóna el cas de races la població de les quals ha disminuït i que tenen un grau de consanguinitat tan elevat que pot arribar a posar en perill la seva pròpia existència.

En aquesta situació, també hi ha tingut un paper important la desídia o el desinterès mostrat en alguns moments de la nostra història per l'administració, que no ha sabut o no ha volgut donar el suport necessari a les persones que haurien pogut mantenir algunes de les races desaparegudes o de les que actualment estan en pe-

rill d'extinció.

El paper de l'administració

I què fa, per exemple, l'administració catalana perquè aquestes races no es perdin? Segons Eduard Torres, cap del servei de Producció Ramadera de la Generalitat de Catalunya, «les races autòctones, molt adaptades al territori, però menys productives, no tenen cabuda en els actuals sistemes de producció ramadera i, per això, han estat desplaçades i reduïdes o totalment eliminades.»

Pere-Miquel Parés, veterinari i coautor del llibre *Catalans de pèl i ploma*, a l'esquerra de la fotografia, fent l'amidament d'una ovella de raça aranesa.

— Les que s'han perdut, es podrien recuperar?

— «Sí, si s'hi dedica prou esforç, il·lusió i creença sincera i profunda en el que s'hagi de fer. Podríem recuperar la vaca marinera a partir de la llevantina; o el porc català, a partir d'altres races del tronc celta, com l'ariegesa; i amb el cavall català, disposem del seu proper parent mallorquí. Si la raça és un patrimoni cultural, el seu foment és una altra manera de fer país, un país viu, literalment viu.»

— I s'està fent alguna cosa en aquest sentit?

— «Més enllà del que és pura recerca, ben poca cosa. Fins al

punt que la mateixa administració catalana no té catalogades i censades totes les races! Sí que són enormement lloables les iniciatives d'alguns grups, com els de l'AFRAC, amb l'ase català, els del gos d'atura, els del Muntanya del Pirineu, els criadors d'ovella aranesa... i me'n deixo.»

— En el transcurs de l'elaboració del llibre heu fet alguns descobriments?

— «Sí, força. Sobretot en el tema de les races extingides. Per exemple, del conill del Penedès, és la primera referència que se'n fa. També són noves les citacions de la cabra catalana, de la

vaca de Sent Gironç i de l'Aura, del cavall català...»

— Atès el perill de noves extincions, què s'hauria de fer per evitar-ho?

— «S'estan fent uns quants esforços molt lloables, com en el cas de la Fundació Territori i Paisatge, que és una opció de treball interessantíssima, però penso que és deplorable que la mateixa administració no tingui cap mena d'interès en el tema. Crec que és un enorme error considerar les races com un patrimoni purament genètic, quan també és un patrimoni etnològic i cultural. Un exemple: en el cas dels coloms, hi ha un vocabulari

riquíssim per descriure tots els patrons de plomatge; cada raça duu una càrrega de saviesa associada. Les races també són, de vegades, eines de gestió del medi: ens agrada anar a la muntanya i veure bestiar pasturant... L'enfocament de la Generalitat, si s'hi posés, hauria de ser multidepartamental, i juxtaposant totes les accions en un mateix plantejament. No hauria de ser només el Departament d'Agricultura, qui hi treballés, també haurien de ser el de Cultura, perquè les races són un element patrimonial, el de Medi Ambient, perquè són eines de gestió de recursos naturals, el de Governació, perquè són un element de prevenció de riscos d'incendi, etc.»

— Estem malament, doncs, en aquest sentit?

— «Estem molt malament, efectivament. En termes clínics, diria que la situació per a la majoria de les nostres races és molt crítica. El que sí que cal remarcar és que en recerca s'ha fet moltíssim: a l'IRTA, a la Facultat de Veterinària de l'Autònoma, a l'Escola d'Agricultura... Però el de recerca és el primer nivell d'actuació, perquè on quedem coixos és en el segon nivell, el de gestió, el que n'hauria de seguir; sovint sabem què i com ho podem fer, però no sabem, no volem, potser, posar-nos-hi.»

— En el vostre llibre reflectiu aquesta situació i, en certa manera, feu un crit d'alerta per les races existents. És un punt de partida?

— «Si no s'ha fet res fins ara, dubto que es faci ara. I voldria equivocar-me, de debò...»

No tan productives, però més adaptades

Malgrat això, assegura, «encara tenen uns grans valors, i no solament pel que representen de record viu per a la nostra història i cultura. Les races autòctones pertanyen, generalment, a troncs genètics molt allunyats de les races industrials, i per tant, són dipòsit d'una diversitat genètica que cal preservar.»

Sobre la situació actual de les races autòctones, Torres creu que «no totes es troben en la mateixa situació», però a totes, diu, hi adrecen programes específics,

● L'avantatge de les races domèstiques autòctones sobre les races importades millorades és que les primeres són molt més austeres i estan molt més adaptades al clima, al terreny i al país i, tot i ser menys productives, en realitat ho són més en el sentit que aprofiten molt més uns recursos de baixa qualitat o terrenys de menys productivitat. En aquest sentit, el problema dels animals de races més productives és que necessiten més atencions i un tipus d'alimentació molt específica, i poden perdre la seva productivitat, o fins i tot poden morir si, per necessitat, com ara per un augment del

preu del pinso, s'han de posar a pasturar. En canvi, la raça autòctona, com que està més adaptada al territori, sobreviurà perquè serà capaç de subsistir amb uns recursos més minsos. Les races autòctones, doncs, en general, representen la millor possibilitat per a l'aprofitament econòmic de recursos de baixa qualitat o de terrenys de menys productivitat.

Pasturant, les races autòctones també col·laboren en el manteniment dels ecosistemes i són una important mesura que cal tenir en compte per a la prevenció dels incendis forestals.

«amb l'objectiu comú de procurar el manteniment i, fins i tot, l'expansió de la raça, i l'obtenció de beneficis per als productors que facin aquesta opció». Algunes iniciatives del departament català són la realització d'estudis i programes de conservació i millora, en conveni, per exemple, amb la UAB; la promoció de les associacions de ramaders i dels llibres genealògics del bestiar i la valoració dels productes mitjançant la promoció de les denominacions específiques i de qualitat.

Quatre animals, quatre caràcters

Analitzem la situació de l'ase català, del gos Muntanya dels Pirineus, de la vaca de l'Albera i de la cabra de Rasquera

JORDI COMELLAS

● De les 46 races autòctones de mamífers domèstics que en aquests moments sobreviuen als Països Catalans, 17 són pròpies del Principat de Catalunya, 8 de les quals també són presents a la Catalunya Nord, que, a més, té 4 races pròpies. 17 més són autòctones de les Illes Balears (8 de l'illa de Mallorca, 3 de la de Menorca, 4 de la d'Eivissa i 2 són comunes a totes les illes). 8 més són originals del País Valencià, que comparteix una sola d'aquestes races amb Catalunya.

Es tracta de 6 races d'èquids (cavalls, mules i ases), 7 de bovins (vaques), 11 d'ovins (ovelles), 5 de caprins (cabres), 2 de porcins (porcs), 14 de gossos i una sola raça de conills. De totes, n'hem triat quatre per explicar alguna de les seves característiques més importants. Dels èquids hem triat el ruc català, o guarà, pel fet de ser una raça que estava a punt d'extingir-se i que en aquests moments ha experimentat un important creixement i una alta popularitat, fins al punt que s'ha convertit en un autèntic signe d'identitat català. De les races de gossos, hem triat el gos de muntanya dels Pirineus perquè, a més de ser una raça recuperada, amb el retorn del llop als nostres boscos i muntanyes i amb la presència de l'ós en alguns indrets del Pirineu, s'està tornant a promocionar perquè pugui recuperar la seva antiga condició de gos protector dels ramats. Dels bovins, hem triat la vaca alberesa, que és una vaca que viu en estat semisalvatge i una de les races que es troben en autèntic perill d'extinció. Pel que fa a l'apartat dels caprins, ens hem decantat per la cabra de Rasquera, l'últim reduït del patrimoni genètic cabrum català, com a exemple de rusticitat i d'animal totalment adaptat al nostre bosc mediterrani.

L'ase català, un signe d'identitat

L'ase català, el clàssic ruc de color negre i el morro blanc que podem veure en adhesius al darrere de molts cotxes catalans, com un signe d'identitat del país, enfront del brau espanyol, va estar a punt de desaparèixer, però fa una quarantena d'anys, el berguedà Joan Gassó es va dedicar a recollir tots els animals que quedaven i, en aquests moments, la seva finca de Fuibes, a Olvan, és la major reserva de rucs catalans.

El ruc català es distingeix per les seves grans proporcions, pel seu temperament enèrgic però també plàcid, i pel seu pelatge curt i suau. Les orelles, sempre dretes, també són una característica seva.

El ruc català s'ha exportat arreu del món des de l'edat mitjana. Als Estats Units, per exemple, és a l'origen de la raça de Kentucky. La fal·lera de

l'exportació, però, i el fet que sortissin els millors exemplars, afegit a a pèrdua d'importància que va patir l'animal des de la revolució industrial, van fer que la riquesa genètica dels rucs quedés fortament afectada i que s'arribés pràcticament a

la seva extinció. La tasca empresa des de fa prop de quaranta anys per Joan Gassó i per l'associació AFRAC (Associació pel Foment de la Raça Asina Catalana) ha aconseguit recuperar la raça.

CARÀCTER

El caràcter del ruc català es considera que és llunàtic i treballador, tossut i sofer, de reaccions imprevistes, però dolç i manyac si se'l tracta bé.

El Muntanya, el protector dels ramats

Tradicionalment, al Pirineu s'havien fet servir dos tipus de gossos per al ramat: el de conducció i el de protecció. El primer és el conegut gos d'atura. El segon, un gos de grans dimensions, de color blanc, conegut com a gos de muntanya dels Pirineus, que s'especula que va arribar a la nostra serralada fa uns 6.000 anys.

Si la feina del gos d'atura era la conducció del ramat, la del gos de muntanya dels Pirineus era protegir aquest ramat. Per això, des de ben petit se'l posava en contacte constant amb les ovelles i les cabres del ramat, aplicant-li el protocol de l'empremta. Això vol dir que al gos, de ben petit, se li minimitza el contacte amb els humans i viu constantment amb el ramat. A l'hivern al corral i a l'estiu a les pastures d'atura.

Tot això, ens explica Joan Ferrer, president de l'Institut Pirinenc del Gos de Muntanya

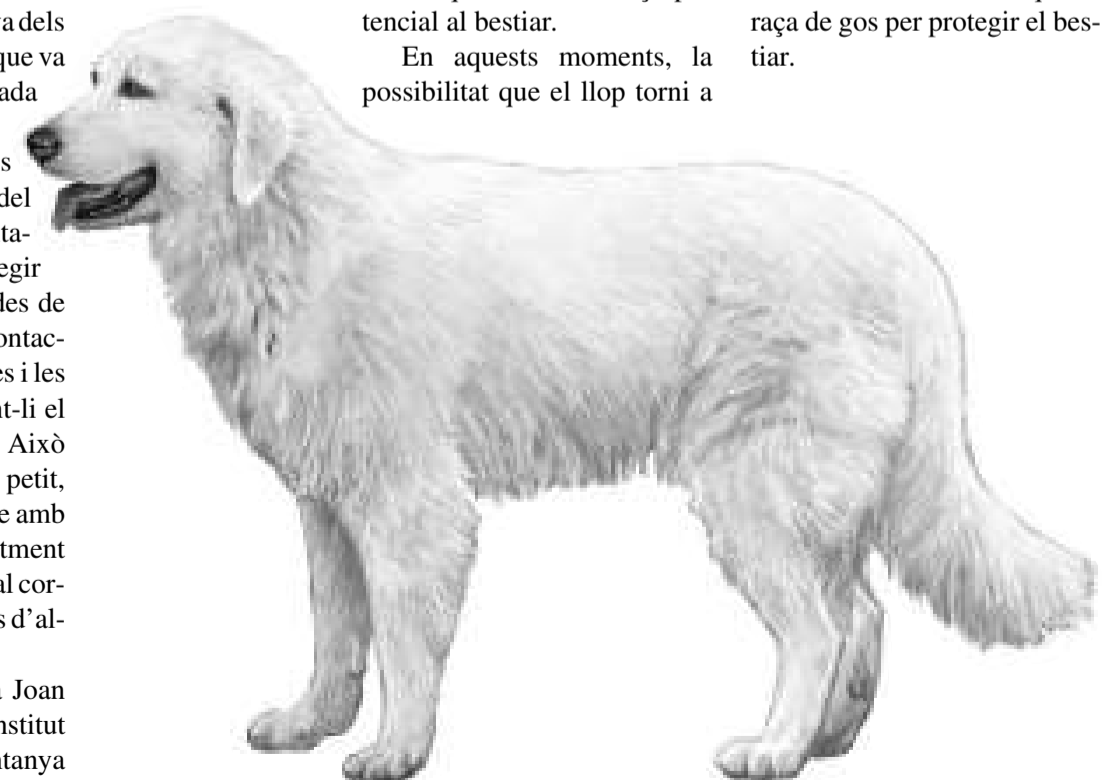
CARÀCTER

És el protector del ramat, per tant és prudent no acostar-s'hi quan és amb el bestiar

dels Pirineus, li crea uns llaços afectius molt forts amb el ramat, que acaba convertint-se en una acceptació total i recíproca. La seva família és el ramat i el seu instint el fa reaccionar contra qualsevol amenaça potencial al bestiar.

En aquests moments, la possibilitat que el llop torni a

rondar per les nostres contrades, les incursions dels óssos pirinencs i la presència de gossos assilvestrats que a molts indrets ataquen els ramats, han posat damunt la taula la necessitat de tornar a utilitzar aquesta raça de gos per protegir el bestiar.

La vaca de l'Albera, en perill d'extinció

Els únics exemplars de vaca de raça alberesa es troben al terme municipal d'Espolla, que, juntament amb el de la Jonquera i Rabós, formen el paratge natural d'interès nacional de l'Albera.

La raça, que comprèn les dues varietats, la fagina i la negra, està considerada en perill d'extinció ja que es calcula que el nombre d'exemplars no arriba als 200. Membres de Departament de Ciències Animals i dels Aliments de la Universitat Autònoma

de Barcelona han inventariat un total de 173 femelles. Els mateixos estudiosos recomanen en un informe un programa de conservació amb la finalitat

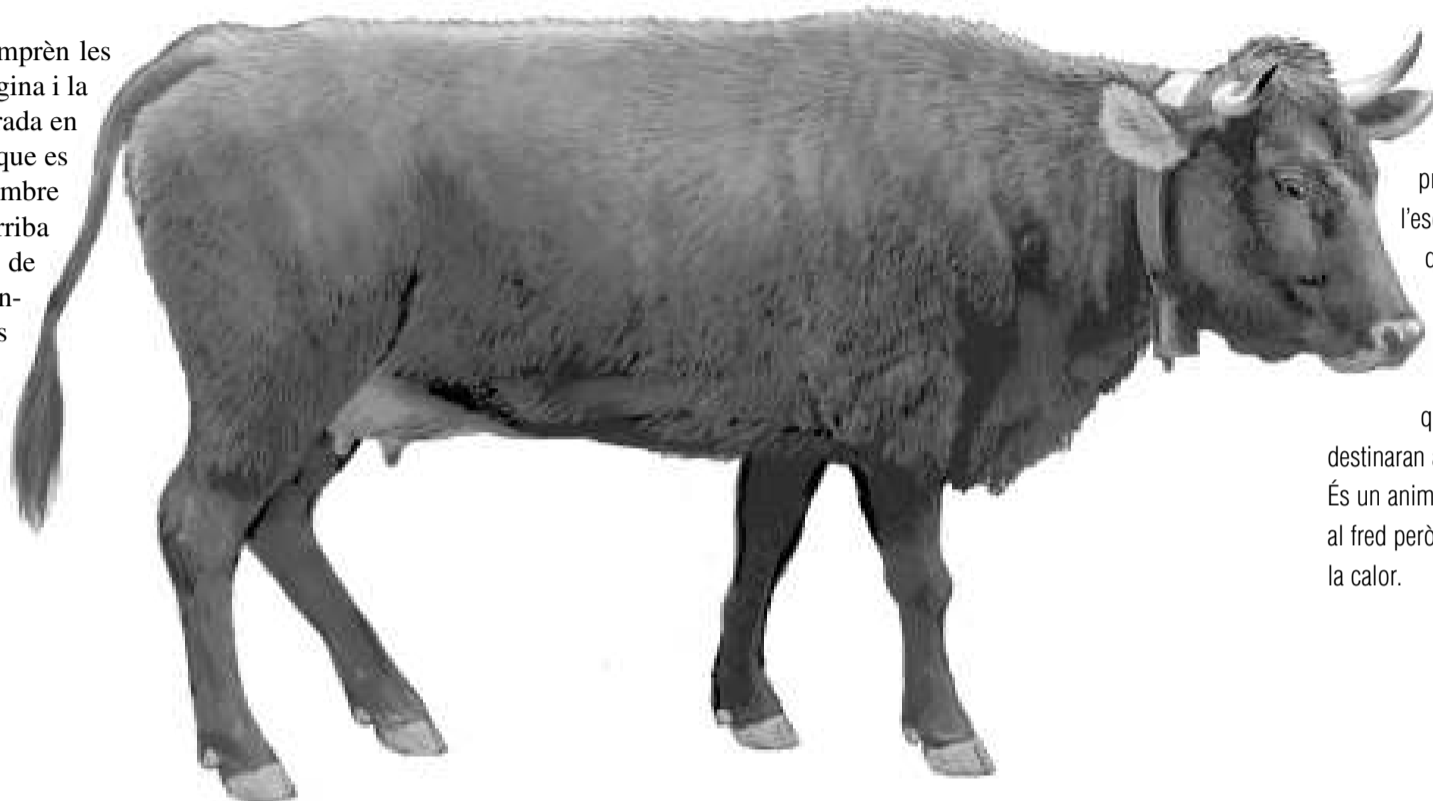
d'aconseguir una població de com a mínim 390 vaques i 13 mascles.

Les vaques de l'Albera s'alimenten sobretot d'espè-

cies herbàcies i fulles d'arbres i arbustos. Això fa que actuïn com a elements netejadors del bosc, amb un possible efecte de prevenció d'incendis.

CARÀCTER

És un animal esquerp, ja que es cria en estat semisalvatge i l'únic contacte que té amb l'home és un cop l'any, quan es produeix l'esquellada, que és quan es recullen els animals que es destinaran a l'engreix. És un animal resistent al fred però sensible a la calor.

La cabra de Rasquera, l'adaptació al bosc mediterrani

La cabra de Rasquera, ja sigui la blanca o la clapada, és un tipus de cabra molt rústica, molt ben adaptada al bosc mediter-

rani, sec i pedregós, que sobreviu en llocs de molt baixa producció de farratge i que s'utilitza per a la producció de cabrits.

És considerada com l'últim reducte del patrimoni genètic cabrum català, ja que l'anomenada raça catalana, que estava documentada des del segle XIV, es va extingir a mitjan segle XX i la pirinenca manté una població merament testimonial.

Ens ho explica Rafael Mariné, assessor de la FTP a Alinyà. «A Catalunya es calcula que actualment aquesta raça no arriba als 2000 exemplars. N'hi ha dos ramats de 500 o 700 exemplars al terme de Rasquera (Ribera d'Ebre), un ramat d'un miler als ports de Tortosa-Beseit, de les quals es calcula que de 500 a 600 són pures i la FTP n'ha traslladat una quarantena a Alinyà.»

Segons Mariné, és una cabra que té el braguer molt arrapat, la qual cosa li permet pasturar en zones de bardisses i molt embrossades, on altres races no ho podrien fer perquè es farien mal.

CARÀCTER

És un animal tot terreny, que neteja de brossa el bosc, que sobreviu amb molt poca cosa i que, tot i que la seva producció no és gaire alta, és important tenint en compte la seva adaptació a les condicions orogràfiques i climàtiques d'on es localitza, on no ho faria una altra cabra.

A l'esquerra, un Muntanya dels Pirineus com els que es duran a Alinyà. A la dreta a dalt, cabres de Rasquera a Alinyà, i un ramat transhumant. /FTP, FTN I JORDI COMELLAS

Alinyà, l'ecomuseu de les races

La Fundació Territori i Paisatge treballa en la recuperació de races autòctones i en temes relacionats amb la transhumància, per tal de recuperar també espais degradats o en perill de degradació i, alhora, ajudar en la prevenció d'incendis forestals

JORDI COMELLAS/Barcelona

● A la muntanya d'Alinyà, propietat de la Fundació Territori i Paisatge, s'hi està duent a terme una experiència amb la intenció de mantenir l'indret i de recuperar races autòctones no només catalanes i convertir-ho en un ecomuseu o un parc ramader. És Jordi Sargatal, president de la fundació, qui ens ho explica. «El que volem fer és mantenir la gent que viu a la vall i mantenir el paisatge tal com és. I com que el que saben

«LA INTENCIÓ ÉS PODER-HI PORTAR ENCARA MÉS RACES AUTÒCTONES I PODER-HO INAUGURAR L'ANY 2007, EN QUÈ LA FUNDACIÓ CELEBRA ELS SEUS PRIMERS DEU ANYS DE VIDA»

fer és cuidar el bestiar, els canviem els ramats d'ovelles, cabres i vaques híbrides, per races que tinguin un interès, de manera que tindrem un banc genètic, perquè hi haurà vaques tudanques, pallareses, ovelles xisquetes, cabres de Rasquera, etc. Alhora, la gent que visiti Alinyà, veurà com un ecomuseu, perquè ensenyarem com era la cabra salvatge i de quina manera l'espècie humana n'ha fet les diferents races, o d'ovelles, i els mastins, per si vénen els llops,

amb els collars que portaven anti-gament.»

Sargatal es mostra entusiasmada amb el projecte. «Serà una mena de museu a cel obert, i pot ser fantàstic, perquè també hi ha els voltors...»

El projecte no es limita a races autòctones catalanes, perquè també hi ha cavalls esturcons, que és una de les races de cavalls més antigues. «Això ens va bé —explica— per ensenyar com del cavall salvatge europeu, primer hi ha un

cavall del Pirineu que aquí es va extingir, i s'acaba seleccionant cavalls de sella anglesos i com el bretó cerdà. Tot i no ser una raça catalana, és important per veure els passos evolutius des del cavall salvatge fins als actuals.»

De moment, ja hi ha els cavalls esturcons, ovelles ripolleses, ovelles araneses, cabres de Rasquera, vaques tudanques, i aviat també hi haurà els gossos Muntanya dels Pirineus, que tindran cura dels ramats.

Transhumància i camins ramaders

La fundació també treballa per potenciar temes relacionats amb la transhumància, en el sentit de potenciar els ramats existents i de reivindicar el pas pels antics camins ramaders. En aquest sentit cal esmentar l'ajut que anualment dona a l'associació Transhumancia y Naturaleza, d'Extremadura, que cada any fa la transhumància amb un ramat de

5.000 ovelles que passa pel centre de Madrid, des del sud fins a Palència o León. «Ajudem tots aquells que reivindiquen els camins ramaders, perquè si els ramats no van a la muntanya, moltes de les pastures es degraden, perquè els xais pasturen molt més fi que les vaques i on no pasturen els xais hi creixen més matolls i es canvia la vegetació.»

Una feina de prevenció d'incendis

Un altre projecte en què està implicada la fundació és el projecte Guardabosc, presentat per les ADF del Penedès i el Garraf per aplicar la ramaderia en la prevenció d'incendis forestals i recuperar races autòctones i hàbitats desapareguts per l'abandonament de prats i conreus.

«Una solució natural per eliminar l'excés de biomassa combustible que

hi ha al bosc i convertir-la en *biomassa cabra* o *biomassa burro*, és deixar que els ramats pasturin pel bosc. Això també serviria per netejar el perímetre net que hi ha d'haver a tocar les urbanitzacions. Es diu que no és rendible, però ho podem fer rendible destinant-hi un 10% del que val aparcar un incendi. Alhora ajudaria a mantenir els ramats que queden.»

Un pòster amb tot el bestiar autòcton

Presència i la Fundació Territori i Paisatge de Caixa Catalunya regalen avui un nou pòster de natura, «Bestiar autòcton dels Països Catalans», amb il·lustracions de Toni Llobet i amb l'assessorament de Pere-Miquel Parés

MIQUEL RIERA

● Presència regala aquest cap de setmana el pòster *Bestiar autòcton dels Països Catalans*, el cinquè que coprodueixen la revista i la Fundació Territori i Paisatge de Caixa Catalunya. Hi apareixen quaranta-nou races d'animals domèstics autòctons, tres de les quals estan extingides. No hi ha l'aviram, que reunirem en un pòster pròximament. Cada raça està identificada amb el seu nom i amb un text en què se'n resumeixen les característiques i se la localitza geogràficament. Una petita icona detalla si es tracta d'una raça no amenaçada, de cens reduït, en perill d'extinció, seguint criteris de vulnerabilitat, o si està extingida.

La tria de les races ha estat a càrrec del veterinari Pere-Miquel Parés, primer autor de *Catalans de pèl i ploma* (Lynx Edicions), que ha assessorat el dibuixant Toni Llobet a l'hora de fer les il·lustracions i d'elaborar els textos.

Com a raça del país s'han considerat aquelles que tenien tot o part de la seva àrea d'origen dins del territori, independentment que el seu reconeixement oficial, si existeix, ens fos aliè o no. El conill Gegant d'Espanya, tot i rebre també el nom de «valencià», no s'ha il·lustrat. El llistat de races no pretén, tanmateix, ser tancat.

En el pòster hi apareixen la major part de les races de bestiar autòcton no extingides –més tres d'extingides, que no són totes, però que s'hi han volgut posar per la seva importància històrica–. Altres races, com el porc de Morella o el gos de Gorga, no s'han il·lustrat per manca absoluta de documentació. Pel que fa als dibuixos, l'opció ha estat intentar presentar l'animal estàndard de la raça, tant pel que fa a la seva morfologia, com al pelatge. En alguns casos s'ha optat per presentar més d'una varietat –gos d'atura català o cabra de Rasquera–, però en cap cas no s'ha pretès il·lustrar en cada raça totes les varietats possibles. En les races extingides, les característiques externes s'han obtingut a partir de documentació antiga, en alguns casos fotogràfica o dibuixos, però també a partir de l'estudi de races del mateix tronç.

Fragment del pòster que regalen aquesta setmana Presència i la Fundació Territori i Paisatge.

Toni Llobet / Dibuijant

«He il·lustrat un patrimoni fantàstic»

● Aquest és el tercer pòster en què col·labora amb la Fundació Territori i Paisatge i Presència. Satisfet?

— «La veritat és que difícilment pots acabar satisfet del tot després de dibuixar més de cinquanta animals. Sempre n'hi ha algun que té un perfil un xic forçat, o una pota del darrere que no acaba de tenir la posició adequada... però són detalls que no s'expliquen, te'ls quedes per a tu mateix. Del que sí que estic satisfet és d'haver il·lustrat per primer cop, que jo sàpiga, un patrimoni tan viu i tan fantàstic com són totes les races de bestiar autòctones dels Països Catalans. I que els experts que m'han assessorat (molt sever!) ho considerin una feina ben feta, doncs també és una satisfacció.»

— Quines han estat les principals dificultats?

— «La principal dificultat és l'enorme coneixement que es té d'aquests animals... és clar, els hem fet nosaltres i, en alguns casos, fa centenars d'anys que

Toni Llobet. /LL. SERRAT

hi convivim. Són o han estat la nostra eina de treball, el nostre mitjà de vida, el nostre amic... Per això les referències i descripcions que hi ha del bestiar són molt més acurades i filen molt més prim que les de la fauna salvatge, i recollir tots aquests detalls en un dibuix és difícil, sovint són diferències de matís que semblen una collonada,

però que marquen la diferència entre el posat d'una raça i el d'una altra.»

—Fa uns dies comentava que amb aquest treball havia après molt.

— «Sí. Hi ha tot un vocabulari vinculat a les races de bestiar, a les seves formes, la seva anatomia, les coloracions. Llegia les descripcions i no m'hi entenia! Però és fantàstic constatar la importància cabdal que han tingut aquests animals en la conformació de la nostra identitat, si no, no haurien deixat un pòsit tan gran de paraules originals. Seria una llàstima que aquestes paraules es perdessin, però sobretot, els animals als quals es refereixen.»

Ja n'hem fet cinc i en vindran més

● Amb el pòster *Bestiar autòcton dels Països Catalans*, que regalem aquest cap de setmana, Presència i la Fundació Territori i Paisatge de Caixa Catalunya ja n'han editat cinc conjuntament des que la primavera de l'any 2003 van publicar el primer, amb els cinquanta ocells més populars. Després vindrien els pòsters sobre els mamífers, els bolets i els amfibis i rèptils, els quals han tingut una gran acollida arreu del país. La intenció de Presència i la Fundació Territori i Paisatge és continuar publicant pòsters de natura, fins i tot amb més periodicitat que fins ara. Així, l'any vinent hi ha previst publicar-ne quatre, amb temàtiques tan variades com ara arbres, peixos marins, rapinyaires diürns o aviram autòcton. Dels pòsters publicats fins ara, se'n poden demanar exemplars trucant al telèfon de la revista 902 186 470. / M.R.